

Мср Ксенија Мрђеновић, докторанд
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0009-0005-9620-9873

Прегледни научни рад
УДК: 32.019.5
808.5:32
DOI: 10.46793/7623-143-0.093М

ЕТИЧНОСТ ГОВОРНИКА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ПОЛИТИЧКЕ ГОВОРНИКЕ*

Резиме

Вековима уназад о значају етике сведоче дела великих филозофа. Њена општеприсутност указује на важност постојања у сваком друштву, држави и времену. У моментима када је деловало да етика нестаје, она се увек враћала на велика врата и била важна тема државе, друштва, али и сваког здравог појединца. Посебну примену налазила је у области реторике као значајна спона између говорника и слушаца са циљем обликовања друштвене перцепције и моралних вредности. Овај рад истиче важност саме етике за слушаоце и говорнике, са посебним освртом на етичност политичких говорника. Рад има за циљ и развијање критичке свести међу слушаоцима и објашњава важност имплементације етичких стандарда у личност самог говорника, а све са циљем да допринесе здравијем друштвеном окружењу и политичком уређењу. Поред наведеног, у раду биће разматрана улога манипулације, као и одговорност говорника према публици.

Кључне речи: самоспознаја, етика, етичност, *corruptae eloquentiae*, политички говорници, манипулација.

1. Увод

Да би човек имао могућност да унесе истинску радост и праведност у некога, прво и сам мора бити такав, а да би такав био мора се издићи изнад уобичајених људских особина попут сујете, гордости, таштине, пакости, злобе, зависти, јер само човек истински ослобођен ових мана успеће да, као здрав, унесе здравље, радост и праведност у друге. Ова трансформација

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

захтева самоспознају и искрену вољу за променом, јер тек када се особа ослободи негативних емоција и пронађе унутрашњи мир може да дели позитивну енергију и тако инспирише друге.

Свака јединка има сопствене капацитете за самоспознају који представљају способност појединца да разуме и анализира своје мисли, осећања и поступке, преиспитује своје вредности, уверења и искуства, што се чини кључним за лични развој и емоционалну интелигенцију. Самоспознаја укључује свест о томе ко смо, какви смо и како наши избори утичу на нас и друге. Ова способност помаже у усмеравању сопственог живота и одлучивању, али и у изградњи дубљих односа с другим људима.

Друштво, с једне стране, поставља високе стандарде за успех и добробит, али, с друге стране, занемарује важност искреног суочавања с властитим унутрашњим конфликтима. Све ово у великој мери утиче и на садржај који другима саопштавамо. Иако на сам помен говорништва људи најчешће замишљају сцену, говорницу, велики број људи у публици, ваља признати да се говорништва дотиче свако од нас у већој или мањој мери. Сваки пут када износимо своје мисли и осећања, било да је то у малом кругу пријатеља или у формалнијем контексту, ми заправо практикујемо говорништво.

Сматрамо да је говорништво право онда када потиче од човека оплемењеног искуством, мудрошћу, емпатијом и етиком. Таква особа не само да разуме суштину поруке коју жели да пренесе, већ и дубоко осећа потребе и страхове своје публике. Она приступа говорништву као начину за дељење сопственог знања и вредности, а не само као средство за постизање личног успеха. Говорник који је себе спознао може бити свестан своје публике и њених потреба, што подразумева прилагођавање стила и садржаја, без посезања за манипулацијом и лажима. У том контексту, говорништво не представља само индивидуалну вештину, већ и одговорност према другим људима. Када говоримо искрено и с намером да пренесемо значајне поруке, можемо покренути дијалог, подстакнути акцију и допринети општем добру. Управо та моћ да се утиче на друге и да се други подстакну на позитивне промене чини говорништво важним алатом нашег друштва.

2. *Qualis homo, talis oratio*

Једно од пет питања које је Хајнрих Гајслер поставио у свом делу „Увод у вештину беседништва“ било је: „*Ко си ти*“? То питање имало је за циљ да самог беседника опомене и натера да се запита ко је он, да ли је као такав достојан јавне речи и да ли у себи поседује главни беседнички услов, етичку вредност?¹ Достојност јавне речи подразумева извесне компетенције

¹ Види: Нушић, Ђ, Б., *Реторика - наука о беседништву*, Београд, 1938, стр. 133.

лица које добија могућност да се посредством речи обрати ужем или ширем скупу људи. Јавна реч као таква у модерном времену у ком живимо често долази до неслућено великог броја слушалаца посредством средстава комуникације, што се мора имати у виду приликом извођења говора. Достојност подразумева и да давање речи одређеном лицу неће бити злоупотребљено и неће бити искоришћено у циљу деструкције слушалаца, већ ће служити њиховом побољшању, изградњи и инспирацији. Достојан говорник биће и онај који своју личност темељи на извесним моралним вредностима, који је прожет етиком, али и који је пре свега једна здрава личност оплемењена особинама о којима смо говорили.

Морална свест је навиком устаљени карактер појединца да дела по појмовном знању до кога је дошао слободним преиспитивањем и поимањем, односно свест која дела по властитим знањима и уверењима.² Само таква личност неће имати скривене намере иза свог излагања у циљу остварења личних, рђавих и неморалних интереса. То свакако не значи да његов говор неће имати циљ, напротив, свако обраћање мора имати циљ коме говорник стреми, јер се тај циљ појављује као звезда водила самом говорнику омогућавајући му да лакше истражи, припреми, напише и уподоби говор публици.

Према редовном току ствари беседник је онај који беседу ствара, прилагођава аудиторијуму и презентује (ако изузмемо све оне ситуације у којима говоре пишу анонимни људи, они који се налазе „иза кулиса“ и чија имена не сазнајемо).³ Извођење се може увежбати, ту нема сумње, али шта у моментима када ни сами не верујемо у оно о чему говоримо? Да ли ће други веровати, или ћемо се све време борити са жељом да их уверимо у оно у шта ни сами нисмо сигурни? У вези са тим истакла бих и питање које Нушић у свом раду поставља: „*Може ли нас прљав човек убеђивати о потреби чистоће; или тијаница о потреби трезвености*“?⁴ Одговор је јасан: не може. Пре свега зато што један прљав човек нема ону искру у себи коју може да пренесе свом слушаоцу. Он сам није убеђен у потребу чистоће, па стога и није чист, а како онда да очекује да други то буду? Све и да слушалац поверује оваквом говорнику, пратећи пример говорника брзо ће доћи до несклада између онога што види и онога што чује, а у том случају сваки здрав човек вероваће делима, а не речима. „Ако немате ватре у вашој души, како ћете ужећи пламен у душама ваших слушалаца?“⁵ Хорације каже: „Ако хоћете да измамите сузу из мога ока, заплачите се прво ви!“⁶,

² Перовић, А. М., *Сократова етика*, Arhe XI, бр. 21/2014, стр. 14

³ Мрђеновић, К., *Трема и страх*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2022, стр. 31.

⁴ Нушић, Ђ. Б., *нав. дело*, стр. 133.

⁵ *Исто*, стр. 135-136.

⁶ *Исто*, стр. 136.

што подразумева да уколико желите да други осећају, морате прво ви осетити све то о чему говорите. Гете је истицао да уколико беседа не потиче из душе она и поред све своје лепоте неће победити срца слушалаца.⁷ Не можемо пробудити одушевљење у душама других ако и сами нисмо одушевљени. Најбољи начин за то свакако се чини онда када говор настаје као резултат рада самог говорника, јер ће он тада знати одакле тај садржај потиче, где су његово извориште, ток, корито и ушће. За Цицерона говорник има три задатка: да докаже своје тезе, да приреди слушаоцима уживање и да делује на њихове воље.⁸

Према Аристотелу се на људе делује путем разума (*logos*), преко осећања (*pathos*) и путем личности говорника (*ethos*). Ослањајући се на Аристотела долазимо до схватања да беседништво треба темељити на темељу који је сачињен од: истине, лепог и доброг. Говорништво је егзистирало у модалитетима судског говорништва (чији је предмет праведно или неправедно – истина), саветодавног (чији је предмет оно што је корисно или некорисно за државу – добро) и епидеиктичког (похвалног – чији је предмет похвала или покуда нечега или некога – лепо).⁹

3. Политички говорници

Говорништво као осмишљен и ритмички обликован начин изражавања, чија је основна сврха уверавање, придобијање слушалаца за оно што се заговара, јавља се заједно са човековим духовним стваралачким процесом.¹⁰ Колико се, како и зашто променио однос према етичкој компоненти политичких говора? Још је Аристотел уочио да би сваки појединац требало да учествује у друштвеном и политичком животу, те је све оне који то не чине подводио под термин *idiotes*. Како су се мењале прилике тако су и средства за наметање воље еволуирала од различитих облика насиља, казне, принуде, да би дошла до убеђивања и наговарања. Оно што је карактеристично и за тадашње и за данашње облике јесте манипулација. Степен суровости кроз векове је опадао, а различите врсте казни изражене кроз батинање и различите видове насиља морали су уступити место убеђивању и наговарању кроз садржину самих говора. У томе су средства комуникације помогла, јер се посредством масовних медија изговорена реч чује далеко више него што је то икада раније било могуће. Тако, данас манипулативни говорници могу извршити и остварити утицај и у најудаљеније крајеве света.

⁷ Исто.

⁸ Станојевић, О., Аврамовић, С., *Ars Rhetorica вештина беседништва*, Београд, 2002, стр. 14.

⁹ Петровић, С., *нав. дело*, стр. 102.

¹⁰ Аристотел, *Реторика*, Подгорица, 2008, стр. 7.

Етика политичких говорника је фундаментална за функционисање и постојање демократије. Говорник обдарен правим вредностима стално ће се преиспитивати и прилагођавати променама у друштву, држави, култури, технологији. Здравом и праведном друштвом ове стандарде препознаће у говорнику и појачаће њихово поверење у појединца, странку којој он припада, али и у државу уопште, јер се често политичари владајуће партије поистовећују са државом. Говорник ове врсте мора бити свестан вредности којима се заједница приклања, а здрава заједница биће на страни правих, ванвременских вредности.

Појам политичара, политичке партије, политичких говора, па и политике уопште претрпео је велике трансформације и почео да изазива одбојност појединца. Такву праксу треба заменити и оплеменити правим, искреним, моралним, једном речју етичким говорницима који ће на велика врата вратити веру у све наведено, а што ће на самом крају довести и до љубави, подршке и поштовања државе којој припадамо. Говори овог типа не могу бити сами себи сврха, нити смеју постојати само да би се нешто говорило. Интерес појединца, у конкретном случају политичког беседника, као и интерес партије чији је члан, не смеју бити испред интереса читавог друштва.

„Народ може бити вођен само онде где он жели да иде“.¹¹ Да би говорник знао где народ жели ићи, мора добро познавати намере, жеље и потребе народа. Политички беседници већ по својој позицији требало би да се налазе између потреба државе и потребе народа. Идеална ситуација у којој су обе потребе на једној страни дешава се ретко, јер некада су потребе државе супротне од потреба појединаца. Тако, држава ће у одређеном тренутку имати потребе за посебном пореском политиком која ће резултирати повећањем пореза, док ће потребе пореских обвезника бити у обрнутој пропорционалности, а то је да тај порез буде што мањи терет по њих. Дobar беседник ће имати за циљ да појединце убеди да је то повећање у њиховом интересу, јер ће кроз њега у крајњој линији помоћи држави којој припадају, а да своје слушаоце не лаже, не манипулише њима и не заводи их. Овако тежак задатак наћи ће се и испред оних који немају могућности да границу задрже, већ ће полетети управо ка манипулацији, завођењу масе и лажима. Етичност тада показује своју важност, јер уколико појединац њоме није снабдевен неће се пуно обазирати на све ове негативне аспекте говорништва и убеђивања. Додатна опасност вреба због чињенице да се грешке често не опраштају и да једном учињена грешка или изазвана сумња остају као вео који над тим говорником стоји при сваком његовом појављивању или само при помену његовог имена. Слушаоци ће једном можда и поверовати, али уколико их изгуби и ако они не буду на његовој страни, тада се чини готово немогућим вратити их. Због свега тога важно је

¹¹ Станојевић, О., Аврамовић, С., *нав. дело*, стр. 266.

створити једну осећајну, емпатичну, свестрану, освешћену, елоквентну, мудру, племениту, једном речју комплетну особу, па тек онда све те особине понудити другима и усадити у њихова срца иста та осећања и квалитете посредством говора.

Освешћено, здраво и морално друштво препознаће лаж, а након што је једном препозна осудиће је заувек. Лаж је сама по себи јако лоша зато што након њеног открића и свака истина биће доведена у питање. Да ли хиљаду пута изговорена лаж заиста постаје истина онима који су свесни, здрави и морални? Поводом гласања о кривици Сократа он је истакао да је задатак беседника истину говорити. Става да само онај који истину говори никада неће морати дуго размишљати шта је рекао, јер истина је једна. Лукић је истицао: „нема ли истине, нема ни правде“.¹² Платон је кроз своја дела заступао став да истина треба да влада, без обзира на чињеницу да ли ће се то људима допасти или не. Платонов Клиније тврди да је истина „нешто лепо и трајно“.¹³ Платон је тако истицао да се људи рађају са нижим и вишим друштвеним вредностима и теоријским статусом свога сазнања: као умна и као чулна бића, као „елита“ и као „маса“.¹⁴

Реч „психагог“ коју је вероватно први сковао Платон односила се на оног који управља људским душама.¹⁵ Иако на први поглед реч „управљати“ има извесну негативну конотацију, то не мора нужно бити тако. Наиме, када се управљање стави у руке човека обдареног етичким вредностима, људске душе биће поведене у исправном правцу и неће бити ничег лошег у томе што су људи поведени идејама и ставовима оваквог говорника. У прилог томе говори и чињеница да је „психагог“ углавном подразумевао онога који заслужује похвалу, а не осуду. Касније, Грци су створили реч „демагог“ што је означавало вођу народа, да би касније добило негативан призив и означавало све оне људе лошег морала који ласкају маси како би остварили своје циљеве, што је подразумевало да је демагог онај који заправо заводи народ.¹⁶

4. Кварење беседништва

На кварење беседништва упозоравао је још Квинтилијан у делу које је посветио опадању беседништва у Риму: *De causis corruptae eloquentiae*.¹⁷ Узимајући Катонову дефиницију „*vir bonus eloquentiae peritus*“ као полазно становиште Квинтилијан је поглавље свог уџбеника реторике назвао „Само

¹² Лукић, Р., *Систем филозофије права*, Београд, 1992, стр. 469.

¹³ Платон, *Закони*, Загреб, 1957, стр. 18.

¹⁴ Петровић, С., *Реторика*, Ниш, 1975, стр. 101.

¹⁵ Станојевић, О., Аврамовић, С., *нав. дело*, стр. 37.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто, стр. 36.

честит и ваљан човек може бити говорник“.¹⁸ Честитост и ваљаност као појмови који се различито поимају, у конкретном случају означавале су човека ослобођеног осталих брига који се може фокусирати на говор и његову припрему.¹⁹ Квинтилијан се користи и сликовитим поређењем у коме говорништво упоређује са вештином мачевања, при којој добар мачевалац који своју умешност употреби за злочине, не може се сматрати херојем, тако и зао човек који беседништво користи у неморалне сврхе не може бити прави говорник.²⁰

Злоупотреба беседништва приметна је и данас чиме је створила неповољну климу и извесно подозрење према беседницима и њиховим обраћањима. Таква ситуација није заобишла ни политичке говорнике. Најмање поверења данас се поклања њима, што се чини погрешним јер су управо они ти који треба да служе виталним интересима и побољшању државе, друштва и сваког појединца. Уколико исти ти појединци немају веру у правац којим треба да буду вођени, онда нигде неће ни поћи. Без етичке вредности у себи говорник ће злоупотребљавати беседништво причињавајући велику штету по све оне који га слушају, те у случају политичког говорника та штета утиче и на читаву државу чији је он политичар.

„Каква је корист од тога, о Каликле, ако болесном и бедном телу дајемо јела у изобиљу, најлепше пиће и све могуће добре ствари, што му неће користити, већ ће му, напротив – ако добро размислимо – чак и нашкодити. Није ли тако?“²¹ Платон у свом делу управо говори о немогућности и смањеним капацитетима болесног тела, индиректно и душе, па и самог човека коме таква душа припада. Такав човек не само да неће моћи да ужива у благодети доброг, лепог, поштеног, чистог, већ ће га то додатно затровати. Уколико таквом човеку дајемо најлепшу храну света, он неће моћи да је прихвати, већ ће је одбацивати и говорити да је ружна, неадекватна и лошег укуса. Наш народ је створио једну лепу изреку која говори о сличном: „Не бацајте бисере пред свиње“. Бисере пред свиње је сулудо бацати, јер бисер у блату неће успети да сија и покаже своју лепоту, а свиња ту лепоту неће препознати и умети да ужива у његовом сјају. Зато болесну душу, све док је у лошем стању због неразумности, неумерености, неправде или безбожности, треба одвраћати од онога што жели и дозвољавати јој само оно од чега ће постати боља.²² Данас, уместо одвраћања често се болесним душама даје оно што желе, што њима постаје „лек“ а нама казна. „А шта је са душом? Да ли је добра она у којој влада

¹⁸ Исто, стр. 39.

¹⁹ Квинтилијан, *Образовање говорника*, Сарајево, 1967, стр. 491.

²⁰ Исто, стр. 495.

²¹ Платон, *Protagora Gorgija*, Београд, 1968, стр. 162.

²² Исто.

неред, или она у којој има реда и складности?“²³ Здрав и поштен беседник ће бити свестан важности своје улоге и све речи говориће души и настојаће да у срца својих слушалаца унесе искру истине, праведности, умерености, трудећи се да у исто време учини да у њима нестану разузданост, неправду и неваљалство.²⁴ Можда на први поглед све ово не делује као велики и тежак задатак, али појављује се као један од најтежих, јер многи за живота не успеју то учинити ни себи ни другима.

Максиме великих мислилаца сажете су у речи Диброка: „Ви, господо, који располажете племенитим беседничким особинама, потрудите се да још за рана изазовете и пробудите у себи све клице осећајности којима вас је природа могла обдарити. Вежбајте се у делима племенитости, врлина и самилости која разнежавају ваша срца и која испуњавају та срца узвишеним осећањима. Привикните себе да осећате свом душом све што је истинито и праведно. Потхрањујте у души непоколебљиву мржњу према насиљу и дрскости и непроменљиво презрење према злонамерности, нискости и неваљалству. Имајте топлу љубав према свему што је корисно; дубоко обожавање за велике и будно сажаљење према патњама и недаћама ваших ближњих. Навикнути на ова морална расположења, стећи ћете осећања која стварају велике беседнике; изазваћете из душе оне мале изразе којима се казује све и без којих је беседа безначајна и хладна“.²⁵ Све наведено сматрамо заиста нужним особинама којима треба једног квалитетног беседника обдарити. Уколико ове особине он сам не пробуди у себи, уколико их занемарује и на њима не ради, слушаоци ће то препознати пре или касније, а изостајање било ког од елемената водиће до умањења квалитета говора. Завођење народа од стране човека лошег морала по народ може бити погубно и фатално, што још једном доводи до мудре тврдње да је жива реч оштар мач који правилно употребљен служи у корист човечанству, али злоупотребљен стаје у службу злочину, па и сама представља злочин.²⁶

5. Политичка манипулација

Сама реч - манипулација потиче од латинске речи *manus* што значи рука. Према дефиницији Шушњића манипулација је смишљен, систематски и контролисани поступак или скуп поступака помоћу којих манипулатор, користећи симболичка средства, у за њега повољним психосоцијалним условима, одашила у масу, преко средстава комуникације, одређене поруке, с намером да утиче на уверење, ставове и понашања великог броја људи, тако да се они у тим стварима у којима не постоји општа сагласност, а за

²³ Платон, *нав. дело*, стр. 161.

²⁴ Види: *исто*, стр. 161-162.

²⁵ Нушић, Ђ, Б., *нав. дело*, стр. 134.

²⁶ Види: *исто*, стр. 134.

које су животно заинтересовани, усмерили према убеђењу, ставовима и вредностима манипулатора, а да тога нису ни свесни.²⁷ Дакле, масовност, систематичност, коришћење средстава масовне комуникације и непостојање свести код оних којима се манипулише појављују се као главни услови за праву манипулацију.²⁸

Процес манипулације се показује као способност владајуће групе да масу потчини вишим циљевима, међу којима се најчешће јављају слобода свести, људска права, отворено друштво, мултиетничка заједница, или једноставно – одбрана виталних интереса.²⁹ Етичност таквог поступања и поступка манипулације не може се ценити одвојено од личности која манипулише, јер су те две компоненте неодвојиве. Манипулативне особе често су убеђене у исправност својих ставова, мишљења и схватања као у чињеницу да су живи. Према Ковачевићу процес манипулације показује способност владајуће групе да масу потчини вишим циљевима која оправдава вехементном употребом лингвистичких категорија.³⁰ Говорник мора задобити поверење слушаца, мора створити код њих лажну слику објективности, јер манипулисани не смеју осетити манипулацију.³¹ Стога се најважнијим чини да појединац унутар себе разграничи шта је за његов морални састав прихватљиво и којим путем жели бити поведен.

Истинитост или неистинитост политичких говора увек се може доводити у питање, те према једнима често један те исти говор оставља потпуно другачији утисак. За једне ће говор оставити утисак потпуне истинитости говора, док ће други у њему видети потпуну неистинитост изреченог. Убеђеност говорника у оно о чему говори овде није значајан фактор, јер говорник може бити лично убеђен у то, а да пак говори неморално или да се служи лажима. То се дешава услед различитих психолошких фактора који на говорника утичу. Убеђење у сопствену невиност или оправданост злочина можемо срести и код убице који свој злочин брани и оправдава у кривичном поступку. Стога је важно одвојити та два елемента и бити свестан да истинско убеђење можемо видети и код онога који чини лоше, али се етичност појављује као коригујући фактор не допуштајући нам да нас такво убеђење заведе.

Недостатак информација је још један од отежавајућих фактора овог процеса. У моменту када одређена чињеница није позната као информација ми можемо прихватити оно што је пласирано, па тако и убедити себе у лаж. За све ово не постоји универзалан лек, сем веће освешћености кроз сталну едукацију и рад на себи. Рад на себи широк је појам који у себе сублимира

²⁷ Станојевић, О., Аврамовић, С., *нав. дело*, стр. 280.

²⁸ *Исто*.

²⁹ *Исто*, стр. 281.

³⁰ Ковачевић, Б., *Политичка манипулација*, Бања Лука, 1994, стр. 36.

³¹ Станојевић, О., Аврамовић, С., *нав. дело*, стр. 281.

све гране доступног знања о најразличитијим областима и питањима која могу искрснути у свакодневном животу. Погрешно пласирање чињеница и полуинформације готово да су пратећи елементи манипулативног говорника, који каква зла коб и болест уђу у сваку пору и увуку се под кожу. Става смо да се код здравог и стабилног појединца овакве ствари не могу догодити, те за говорнике који уживају подршку треба бирати управо такве људе. Једино они у комбинацији са етиком и владајућим вредностима заједнице могу допринети држави и друштву.

Политичари често изражавају ставове који се не поклапају с њиховим правим уверењима. Понекад говоре оно што јавност жели да чује, а у својој унутрашњости разматрају сасвим другачије идеје. Председник Совјетског Савеза, Никита Хрушчов, једном приликом је рекао да се политичари углавном не разлику и да су у стању да обећају да ће саградити мост и тамо где уопште нема реке.³² Сматрамо да је на слушаоцима да одлуче да ли ће веровати изградњи таквог моста.

6. Закључак

Постављање етичких стандарда као камена темељца за говорништво не само да служи обogaћењу реторичке вештине, већ оснажује друштво и побољшава односе између говорника и публике. Етички говорници, оснажени самоспознајом и емпатијом, постају истински лидери који деле своје знање и инспиришу друге на позитивне промене. Они схватају да је моћ речи велика и да се она може употребити у различите сврхе, сврхе доброг или злог. Због свега тога одговорност говорника према друштву постаје непремостиви део сваког излагања. Слушаоци, с друге стране, морају развијати критичку свест, како би могли разликовати искреност од манипулације и тако заштитити сами себе од негативних утицаја.

Циљ доброг политичког говора није се пуно мењао кроз време, јер политика увек треба да служи истом, остварењу интереса читавог друштва и државе. Наравно, не функционише све тако једноставно, те ће неки одабрати пут истине и говорити само онда када се могу ослањати на аргументе, док ће други срачунато говорити лажи. Ипак, политички говорници, као главни архитекти јавног мњења, морају се супроставити искушењима манипулације и лажи, како би грађанима пружили искрену и истиниту информацију. Квалитетан и етичан политички говорник може преобратити масу и подстаћи позитивне промене, док лажни и неморални говори могу увести у хаос и деструкцију. У том смислу, враћање етике у говорништво није само одговорност појединца, већ и колективна обавеза свих нас, да заједно стварамо здравије и праведније друштво.

³² Аврамовић, С., *Rhetorike tehnje vештина беседништва и јавни наступ*, Београд, 2023, стр. 344.

Ksenija Mrdjenovic, Ph.D., Student
Faculty of Law, University of Kragujevac

SPEAKER ETHICS WITH SPECIAL REFERENCE TO POLITICAL SPEAKS

Summary

Centuries ago, the importance of ethics is evidenced by the works of great philosophers. Its general presence indicates the importance of existence in every society, country and time. In moments when it seemed that ethics was disappearing, it always returned to the big door and was an important topic of the state, society, but also of every healthy individual. It found a special application in the field of rhetoric as an important link between speakers and listeners with the aim of shaping social perception and moral values. This paper highlights the importance of ethics itself for listeners and speakers, with special reference to the ethics of political speakers. The work also aims to develop critical awareness among listeners and explains the importance of implementing ethical standards in the personality of the speaker himself, all with the aim of contributing to a healthier social environment and political order. In addition to the above, the paper will discuss the role of manipulation, as well as the speaker's responsibility towards the audience.

Key words: *self-awareness, ethics, ethicality, corruptae eloquentiae, political speakers, manipulation.*

Литература

- Аврамовић, С., *Rhetorike tehnike veština besedništva и јавни наступ*, Београд, 2023.
Аристотел, *Реторика*, Подгорица, 2008.
Квинтилијан, *Образовање говорника*, Сарајево, 1967.
Ковачевић, Б., *Политичка манипулација*, Бања Лука, 1994.
Лукић, Р., *Систем филозофије права*, Београд, 1992.
Мрђеновић, К., *Трема и страх*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2022.
Нушић, Ђ, Б., *Реторика - наука о беседништву*, Београд, 1938.
Перовић, А. М., *Сократова етика*, *Arhe* XI, бр. 21/2014.
Петровић, С., *Реторика*, Ниш, 1975.
Платон, *Закони*, Загреб, 1957.
Платон, *Protagora Gorgija*, Београд, 1968.
Станојевић, О., Аврамовић, С., *Ars Rhetorica veština besedništva*, Београд, 2002.